

SES BİLGİSİ

Yardımcı Ünsüzler, Ünlü Düşmesi (Hece Düşmesi)

MEB Öğrenme Çıktıları

Söz varlığı ve dil yapılarının birleşmesinde karşılaşılan yardımcı ünsüzlerin (y, ş, s, n) ve ses olaylarının (ünlü düşmesi, ünsüz benzeşmesi, ünsüz yumuşaması, ünlü daralması, ünlü türemesi ve ünsüz türemesi) sebeplerini ayırt eder.

BİLGİ

Ses Bilgisi

Akciğerlerden gelen havanın ses yolunda oluşturduğu titreşimlere **ses**, bu sesleri yazıda göstermeye yarayan işaretlere de **harf** denir. Harfler heceleri, heceler sözcükleri oluşturur. Bir dilin seslerini gösteren, belirli bir sıraya göre dizilmiş belli sayıda harfin bütününe **alfabe (abece)** adı verilir.

Ses yolunda diş, dudak gibi bir engele çarpmadan çıkan seslere **ünlüler (sesli harfler)** denir. Ses yolunda bir engele çarparak çıkan ancak bir ünlünün yardımcıyla söylenebilen seslere de **ünsüzler (sessiz harfler)** denir. Ses tellerinin titreşmesiyle oluşanlara **yumuşak ünsüzler**, ses telleri titreşmeden oluşanlara ise **sert ünsüzler** denir.

	Düz		Yuvarlak	
	Geniş	Dar	Geniş	Dar
Kalın	a	ı	o	u
İnce	e	i	ö	ü

Sert Ünsüzler	
Sürekli	f, h, s, ş
Süreksiz	ç, k, p, t
Yumuşak Ünsüzler	
b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z	

BİLGİ

1. Yardımcı Ünsüzler (y, ş, s, n)

Türkçede iki ünlü harf yan yana gelmez. Bu nedenle ünlü ile biten bir kelimenin sonuna ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde iki ünlünün arasına “**y, ş, s, n**” harflerinden biri getirilir. Bu harflere **yardımcı ünsüzler** denir.

- Nasrettin Hoca kovayı kuyuya salmış.
- Her birimiz altışar erik yedik.
- Pencerenin önüne küçük bir serçe kondu.
- Ömer'in dedesi bize masal anlattı.

ALİŞTİRMA • 1

Aşağıdaki cümlelerde yardımcı ünsüz bulunan sözcüklerin altını çiziniz.

1. Çocuklar yedişer sayfa kitap okudu.
2. Çiftçi tarlayı sürmüştü.
3. Orhan, balık tutmaya gitti.
4. Ayakkabının bağı çözülmüştü.
5. Evin kapısı mavi renkli.
6. Son soruyu ben de çözemedim.
7. Öğretmen ikişer soru sordu.
8. Can'ın annesi bize kurabiye yaptı.

BİLGİ

2. Ünlü Düşmesi (Hece Düşmesi)

Son hecesinde dar ünlü (**i, i, u, ü**) bulunan sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında son hecelerinde ki dar ünlü düşer. Bu olaya **ünlü düşmesi (hece düşmesi)** denir.

- ➔ Burun → Burnu
- ➔ Gönül → Gönlü
- ➔ Resim → Resmi
- ➔ Akıl → Aklı

Bazı birleşik sözcüklerin yapılışı sırasında da ünlü düşmesi gerçekleşir.

- ➔ Pazar + ertesi → Pazartesi
- ➔ Sabır + etmek → Sabretmek
- ➔ Kahve + altı → Kahvaltı

İkilemelerde ve özel adlarda ünlü düşmesi olmaz.

- ➔ Ormanda yürüken ayıyla **burun buruna** geldim.
- ➔ Bu sabah kütüphanede **Ufuk'u** gördüm.

ETKİNLİK • 1

Aşağıda verilen bilgiler doğru ise kutucuklara “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

- 1 “Güneş yüzünden beynimiz kaynadı.” cümlesinde ünlü düşmesine örnek vardır.
- 2 “Rüzgâr çıkınca bisikletim devrildi.” cümlesinde ünlü düşmesine örnek yoktur.
- 3 “Yanlış mağaraya giren bilim insanları yeni bir yarısa keşfetti.” cümlesinde ünlü düşmesine birden fazla örnek vardır.
- 4 “Hediye ettiğin kolyeyi anneme verdim.” cümlesinde ünlü düşmesine örnek vardır.
- 5 “Askerde iki arkadaş omuz omuza çarpıştı.” cümlesindeki altı çizili ikilemede ünlü düşmesi yoktur.

ALİŞTİRMA • 2

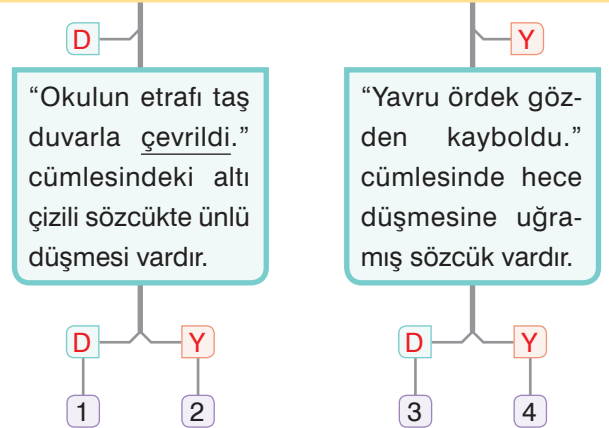
Aşağıdaki cümlelerde ünlü düşmesine uğrayan sözcüklerin altını çiziniz.

1. Sıcak süttten ağzım yandı.
2. Yaşlı kadın torununu bağrına bastı.
3. Sabahtan beri karnım ağrıyor.
4. Fikrimi ablam da çok beğendi.
5. Suyun üzerindeki cismi sen de gördün mü?
6. Dayım oğlunu karate kursuna yazdırmış.
7. Kar yağışı şehri etkisi altına aldı.
8. Elmayı koparmak için omzuma çıkttı.

ETKİNLİK • 2

Kutularda verilen bilgileri doğru/yanlış olarak değerlendirip hangisi çıkışa ulaşabileceğimizi bulunuz.

“Eren’in şapkası bizim evde kalmış.” cümlesinde yardımcı ünsüz kullanılmıştır.

Yardımcı Ünsüzler, Ünlü Düşmesi (Hece Düşmesi)

1. Türkçede iki ünlü harf yan yana gelmez. Bu nedenle ünlü ile biten bir kelimenin sonuna ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde iki ünlünün arasına “y, ş, s, n” harflerinden biri getirilir. Bu harflere yardımcı ünsüzler denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde yardımcı ünsüz vardır?

- A) Mine bu sabah okula gelmedi.
B) Kedinin gözleri simsiyahtı.
C) Yarın akşam İzmir’e gidecek.
D) Yaşlı adam bize şiir okudu.

2. Son hecesinde dar ünlü (ı, i, u, ü) bulunan sözcükler ünlüyle başlayan bir ek aldıklarında son hecelerindeki dar ünlü düşer. Bu olaya ünlü düşmesi (hece düşmesi) denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü düşmesi yoktur?

- A) Bu ülkenin ismini daha önce duymadım.
B) Yastıksız yattığım için boynum tutuldu.
C) Otobüsü bekleyenlerin sabrı kalmamıştı.
D) Arabayı biraz ileri park edelim.

3. Yardımcı ünsüzler bazı durumlarda bir ünlü ile bir ünsüz harf arasında da yer alabilir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde yardımcı ünsüz vardır?

- A) Öğretmen benden tahtaya kalkmamı istedi.
B) Eve giderken bundan da alalım.
C) Kışları yünden kazak giyerim.
D) Teyzem bizleri candan sever.

4. Haz duyar ağaçlardan

Serinlik döküldükçe

Hayat saçar her yana

Kıvrılıp büküldükçe

Duyulur türkülerin

En coşkunu sesinden

Ferah veren bir hava

Yayılr nefesinden

Bu şiirde numaralanmış sözcüklerin hangisinde ünlü düşmesine örnek vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

5. (I) Olur olmaz zamanlarda uykusu geliyordu Elif’in.
(II) Gizli gizli uyumayı alışkanlık hâline getirmişti.
(III) Fakat Elif uyuduğu zaman hiç rüya göremiyordu.
(IV) Uyumadan önce eskiden görmüş olduğu rüyalarını düşünüyor ve yeniden rüya görmeyi çok istiyordu.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I’de yardımcı ünsüz yoktur.
B) II’de yardımcı ünsüz vardır.
C) III’te yardımcı ünsüz yoktur.
D) IV’te yardımcı ünsüz vardır.

6. Kuzucuk her gün annesinin peşine takılarak otağa gidiyordu. Orada karnını doyuruyor, sonra da arkadaşlarıyla koşmaca oynuyordu. Annesinin sürüden ayrılmaması için yaptığı uyarıları gereksiz buluyordu. Ne tehlike vardı ki... İşte her yan yemyeşildi. Çimenler sanki onun karnını tika basa doyurması için böylesine gürleşiyordu. Ağaçlar serince gölgelerini sanki altlarında öğle uykusunu uyuması için salıyordu.

Bu metindeki numaralanmış sözcüklerin hangisinde yardımcı ünsüz kullanılmıştır?

- A) I B) II C) III D) IV

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü düşmesine birden fazla örnek vardır?

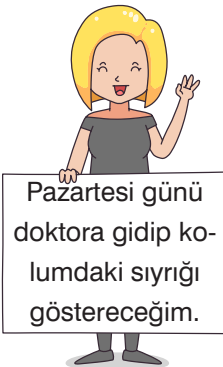
A)

B)

C)

D)

8. Onun ateş kırmızısı
Ne gelincik ne de gülden
Türk oğlunun öz kanıdır
Ona bu al rengi veren
Ay yıldızı, gökyüzünün
Ayla yıldızından yüksek
Türk'ün alın yazısıdır
Türk'tür onu yükseltecek

Bu şiirdeki numaralanmış sözcüklerin hangisinde birden fazla ses olayı vardır?

- A) I B) II C) III D) IV

9. (I) Dünyamız, sürekli meteor ismini verdiğimiz gök taşlarının hedefi olmuştur. (II) Çoğu çakıl taşı kadar olan meteorlar, atmosferden geçerken yanıp yok olur. (III) Ama bazen öylesine büyük gök taşları olur ki yere çakıldıklarında kocaman bir krater oluşturur. (IV) Bir yerleşim yerine düştüklerinde ise büyük yıkımlara yol açabilir.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I'de ünlü düşmesine örnek vardır.
B) II'de yardımcı ünsüz vardır.
C) III'te ünlü düşmesine örnek yoktur.
D) IV'te yardımcı ünsüz vardır.

BİLGİ

3. Ünsüz Benzeşmesi (Sertleşme)

“F, s, t, k, ç, ş, h, p” (FİSTİKÇİ ŞaHaP) sert ünsüzlerle biten bir kelimeye “c, d, g” yumuşak ünsüzleriyle başlayan bir ek gelirse “c, d, g” ünsüzleri sertleşerek “ç, t, k” ye dönüşür. Buna **ünsüz benzeşmesi (sertleşme)** denir.

- Türk + ce → Türkçe
- Ağaç + da → Ağaçta
- Çalış + gan → Çalışkan
- At + gı → Atkı

Birleşik kelimelerde, terimlerde, başka dillerden dilimize geçmiş sözcüklerin gövdelerinde ünsüz benzeşmesi aranmaz.

- Üçgen, dikdörtgen, beşgen, dörtgen

ALİŞTİRMA • 3

Aşağıdaki cümlelerde ünsüz benzeşmesine uğrayan sözcüklerin altını çiziniz.

1. Bugün annem bize meyveli kek yaptı.
2. Yarın sınıfça geziye gideceğiz.
3. Eti keskin bir bıçakla kuşbaşı doğradı.
4. Çocukluğum Sivas'ta geçti.
5. Akşam balıkçıdan bir kilo hamsi aldım.
6. Kasabamızda ilk fabrika 1965'te açılmış.
7. Anneme çiçekçiden kırmızı güller aldım.
8. Okuduğum kitapta çok güzel öyküler var.
9. Gelirken simitçiden simit ve poğaçaya alalım.
10. Sinemaya onu çağırmadım diye bana küstü.

ETKİNLİK • 3

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun sözcüklerle tamamlayınız.

1

“Tabağındaki yemekten birkaç kaşık aldı.” cümlesindeki sözcüğünde ünsüz benzeşmesi vardır.

2

“Sepette hiç yumurta yoktu.” cümlesinde ünsüz benzeşmesi olan sözcük vardır.

3

“Ömer benden iki ay küçüktü.” cümlesindeki sözcüğünde ünsüz benzeşmesi vardır.

4

“Ali, unutkan bir çocukmuş.” cümlesindeki altı çizili sözcükte olmuştur.

5

“Akşam beşte börekçide buluştuk.” cümlesinde ünsüz benzeşmesi olan sözcük vardır.

AÇIK UÇLU • 1

Bu sabah içimde bir tazelik var
Bu seher, bu camdan giren gündüz, ben
Sokaktan yükselen şu şen naralar
Bu camdan bakınan, bu gülen yüz ben
Nerede o dünkü ateşli nabız
Nerede yastıkta kıvranan başım
Bu sabah içimde çelikten bir hız
Bu sabah en mutlu, en şen yurttaşım

Yukarıdaki şiirde bulunan ünsüz benzeşmesine uğrayan sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

Ünsüz Benzeşmesine Uğrayan Sözcükler:

.....

BİLGİ

4. Ünsüz Yumuşaması

“P, ç, t, k” sert ünsüzleri ile biten sözcüklere ünlü ile başlayan bir ek gelirse bu ünsüzler yumuşayarak “b, c, d, g/ğ” ye dönüşür. Bu olaya ünsüz yumuşaması denir.

- ➔ Çorap + ı → Çorabı
- ➔ Ağaç + a → Ağaca
- ➔ Renk + i → Rengi
- ➔ Dert + i → Derdi

Bazı tek heceli sözcüklerde ve yabancı dillerden dilimize girmiş sözcüklerde yumuşama olmaz.

- ➔ Süt + ü → Sütü
- ➔ At + ı → Atı
- ➔ Hukuk + a → Hukuka

Özel isimlerin sonunda bulunan sert ünsüzler yazarken yumuşamaz, okunurken yumuşar.

- ➔ Zonguldak + a → “Zonguldak’a” diye yazılır, “Zonguldağa” diye okunur.

ALİŞTİRMA • 4

Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde ünsüz yumuşamasına örnek vardır, “✓” işareti getiriniz.

1. Masamdaki bandı kim aldı?
2. Balkondaki çiçekleri suladım.
3. Birkaç gündür bileğim ağrıyor.
4. Manavdan iki kilo kiraz aldım.
5. Çatıdaki sandıkta neler var acaba?
6. Bahçedeki kelebeğin fotoğrafını çektim.
7. Odanın rengini çok beğendim.
8. Geç kalmasının sebebi trafikmiş.

ETKİNLİK • 4

Aşağıda verilen bilgiler doğru ise kutucuklara “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. “Heyecandan kalbim küt küt atıyor.” cümlesinde ünsüz yumuşamasına örnek vardır.
2. “Buzdolabının kapısı bozulmuş.” cümlesinde ünsüz yumuşamasına örnek yoktur.
3. “Çileğin üzerindeki kurdu görmedim.” cümlesinde ünsüz yumuşamasına birden fazla örnek vardır.
4. “Anketin sonuçlarını merak mı ettin?” cümlesinde ünsüz yumuşamasına örnek vardır.
5. “Dükkânın kepengini indirdi.” cümlesindeki altı çizili sözcükte ünsüz yumuşaması olmuştur.

AÇIK UÇLU • 2

Ben küçücük bir ağacım
Yurdumun bir bahçesinde
Topraklar tüterken görün
Dallarım çiçeklesin de
Her şeyimle yararlıyım
İnsanoğluna dünyada
Çiçeğim, yaprağım gölgem
İri dallı zerdalimle

Yukarıdaki şiirde ünsüz yumuşamasına uğrayan sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

Ünsüz Yumuşamasına Uğrayan Sözcükler:

Ünsüz Benzeşmesi, Ünsüz Yumuşaması

1. “F, s, t, k, ç, ş, h, p” sert ünsüzleriyle biten bir kelimeye “c, d, g” yumuşak ünsüzleriyle başlayan bir ek gelirse “c, d, g” ünsüzleri sertleşerek “ç, t, k”ye dönüşür. Buna ünsüz benzeşmesi denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz benzeşmesi vardır?

- A) Oltama büyük bir balık takıldı.
B) Gölün üzerinde birkaç ördek yüzüyor.
C) Sobanın üzerinde kestane pişirdik.
D) Okuldan sonra sokakta saklambaç oynadık.

2. Ünsüz yumuşamasına uğrayan kelime “p”, “b”ye; “ç”, “c”ye; “t”, “d”ye; “k”, “g/ğ”ye dönüşür.

Bu bilgiye göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünsüz yumuşamasına uğramış bir sözcük yoktur?

- A) Doktorun verdiği şurubu içtin mi?
B) Yavru tavşan tepenin arkasına kaçtı.
C) Suyun dibinde beyaz taşlar var.
D) Hiçbir zaman rakibini küçümseme.

3. Doğa büyük bir sözlüktür. Sözlükteki binlerce sözcüğün hepsi güzel, anlamlı. İşte sanatçının görevi bu baş döndürücü zenginlikteki sözlüğü düzenlemekmiş.

Bu metindeki numaralanmış sözcüklerin hangisinde ünsüz benzeşmesi yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

4. Bazı tek heceli sözcüklerde yumuşama olmaz.

Bu bilgiye göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerden hangisine ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde yumuşama olmaz?

- A) Kendime yeni bir cep telefonu aldım.
B) Çikolatalı dondurmayı çok severim.
C) Başında birkaç tane beyaz saç var.
D) Hastalık yüzünden yiyeceklerden tat alamıyorum.

5. **Aşağıdaki dizelerin hangisinde ünsüz benzeşmesine örnek vardır?**

- A) Memleket isterim
Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun
Kuşların, çiçeklerin diyarı olsun
- B) Memleket isterim
Ne başta dert ne gönülde hasret olsun
Kardeş kavgasına bir nihayet olsun
- C) Memleket isterim
Ne zengin fakir ne sen ne ben farkı olsun
Kış günü herkesin evi barkı olsun
- D) Memleket isterim
Yaşamak, sevmek gibi gönülden olsun
Olursa bir şikâyet ölümden olsun

6. Birleşik kelimelerde, terimlerde, başka dillerden dilimize geçmiş sözcüklerin gövdelerinde ünsüz benzeşmesi aranmaz.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bu açıklamaya örnek vardır?

- A) Doktor, akciğerlerimi dinledi.
B) Sabahtan beri bilgisayarın başında oturuyorum.
C) Top oynarken ayakkabımın bağı çözülmüş.
D) Hafta sonu Eskişehir'e gideceğim.

7. Bu saatte bak her yerde gayret var
I

Kimi insan sabanını sürükler
II

Kimi insan nasibini kovalar
III

Herkes işe kendisini hazırlar

Yavrucuğum, sen de derse hazırlan
IV

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangilerinde ünsüz yumuşaması vardır?

- A) I ve II
B) I ve IV
C) II ve III
D) III ve IV

8. Sert ünsüzle biten sözcüklere "c", "d", "g" yumuşak ünsüzleriyle başlayan bir ek getirilirse ekin başındaki "c", "ç" ye; "d", "t" ye; "g", "k" ye dönüşür. Buna ünsüz benzeşmesi denir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu açıklamaya uyulmadığı için yazım yanlışı yapılmıştır?

- A) Akşam olunca lunaparka gidelim.
B) Güneşten, yüzüm hafifce kızardı.
C) Soruyu cevaplamak için parmağını kaldırdı.
D) Kapıyı usulca açıp dışarıya çıktı.

9. Beklerim baharın şen havasını
Her yanda çiçekler açılınsın da gör
Dallarda ötüştü minik serçeler
I
Tüm karlar hele erisin de gör
Irmaklar coşar, dereler çağlar
Çoğu dağlarda çiğdemler açar
Çocuklar durmaz sokağa kaçar
II
Hele çayırlar çimen olsun da gör

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerdeki ses olayları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

I	II
A) Ünsüz benzeşmesi	Ünlü düşmesi
B) Ünsüz yumuşaması	Ünsüz benzeşmesi
C) Ünsüz benzeşmesi	Ünsüz yumuşaması
D) Ünlü düşmesi	Ünsüz yumuşaması

- 10.

-cı (-ci, -cu, -cü)

Bu kutuda verilen ek, aşağıdaki sözcüklerden hangisine eklenirse ünsüz benzeşmesi meydana gelmez?

- A) Fırsat
B) Gözlük
C) İş
D) Spor

11. Topacımı çevirmek için bahçeye çıktım.

Bu cümledeki altı çizili sözcükte görülen ses olayının benzeri aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Şair, şiirlerinde ahenge önem vermiş.
B) Aceleden, okula çorapsız gitmişim.
C) Soruma niçin cevap vermedin?
D) Marketten armut da almış.

BİLGİ

5. Ünlü Daralması

Türkçede “a, e” geniş ünlüleriyle biten fiillere “-yor” eki getirildiğinde, fiilin sonundaki geniş ünlüler daralarak “ı, i, u, ü” dar ünlülerine dönüşür. Bu olaya **ünlü daralması** denir.

- ➔ Yaşa + yor → Yaşıyor
- ➔ Gelme + yor → Gelmiyor
- ➔ Gözle + yor → Gözlüyor
- ➔ Tuzla + yor → Tuzluyor

Türkçede “ye-, de-, ne” sözcüklerinin bazı kullanımlarında “y” kaynaştırma ünsüzünden önceki geniş ünlüde daralma olur.

- ➔ Ye - y - ecek → Yiyecek
- ➔ De - y - ecek → Diyecek
- ➔ Ne - y - e → Niye

ETKİNLİK • 5

Tablodaki cümlelerde ünlü daralması varsa “Var”, yoksa “Yok” bölümünü işaretleyiniz.

	Cümleler	Var	Yok
1.	Çilli horoz sabahtan beri susmuyor.		
2.	Manav, seçtiğim karpuzu tartıyor.		
3.	İlkokul yıllarımı çok özledim.		
4.	Uçağımız birazdan kalkıyor.		
5.	Küçük çocuk dondurma almak için ağlıyor.		
6.	Bana verdiğin kitabı hâlâ saklıyorum.		
7.	Her akşam kitap okuyor.		
8.	Mine, evinde köpek besliyor.		

ALİŞTİRMA • 5

Aşağıdaki cümlelerde ünlü daralmasına uğrayan sözcüklerin altını çiziniz.

- Annem yemek yaparken şarkı söylüyor.
- Balıkları yakalıyor, sonra suya bırakıyor.
- Babam her akşam arabasını temizliyor.
- Film birazdan başlıyor, yerimize oturalım.
- Kardeşim oyun oynamaya doymuyor.
- Hepinize iyi bir eğitim yılı diliyorum.
- Köpekler havlıyor, kediler miyavlıyor.
- Akvaryumdaki balıklar ne yiyor?

AÇIK UÇLU • 3

Bazen anlıyorum, bazen anlamıyorum
Annemi, babamı, ninemi
Annem şöyle der göstererek beni
Cin gibi maşallah
Babam diyor ki bana bakarak
Altını üstüne getirmiş evin
Ninemse der bana topaç gibi
Bir dedem açık insan, pek de zeki
Dilinden bal akar

Yukarıdaki şiirde ünlü daralmasına uğrayan sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

Ünlü Daralmasına Uğrayan Sözcükler:

.....

BİLGİ

6. Ünlü Türemesi

Sözcüğün aslında olmadığı hâlde, sözcüğe “-cık” ek getirildiğinde ortaya yeni ünlünün çıkmasına **ünlü türemesi** denir.

- ➔ Bir + cık → Biricik
- ➔ Dar + cık → Daracık
- ➔ Genç + cık → Gencecik

Bazı sözcüklerde “-cık” eki getirilmeden de ünlü türemesi görülebilir.

- ➔ Düp + düz → Düpedüz
- ➔ Sap + sağlam → Sapsağlam

ALİŞTİRMA • 6

Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde ünlü türemesine örnek vardır, “✓” işareti getiriniz.

1. Çeşmenin suyu azıcık akıyor.
2. Kedinin simsiyah kuyruğu vardı.
3. Sis, dağın etrafını çepeçevre sarmış.
4. Yemyeşil çimenlerin üzerinde yuvarlandı.
5. Başından geçenleri tek tek anlattı.
6. Evimize güpegündüz hırsız girdi.
7. Yağmur başlayınca koşmaya başladı.
8. Yaşlı adam kocaman evde yapayalnız yaşıyor.
9. Kümeden birkaç tane yumurta aldım.
10. Odasında masmavi bir kitaplık var.

ETKİNLİK • 6

Aşağıda verilen bilgiler doğru ise kutucuklara “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

1. “Sapasağlam ev depremde yıkılmış.” cümlesinde ünlü türemesine örnek vardır.
2. “Evin salonunda sapsarı bir kilim vardı.” cümlesinde bir sözcükte ünlü türemesi olmuştur.
3. “Ayağım kayınca merdivenlerden paldır küldür yuvarlandım.” cümlesinde ünlü türemesine örnek yoktur.
4. “Bugün yazılı olduğunu büsbütün unuttum.” cümlesindeki altı çizili sözcükte ünlü türemesi olmuştur.
5. “Annesi küçük çocuğun yanağına bir öpücük kondurdu.” cümlesindeki altı çizili sözcükte ünlü türemesi olmuştur.

AÇIK UÇLU • 4

Çocuk gülücükleri doldurmalı her yeri
Daracık sokakları
Geniş caddeleri
Masmavi gökleri
Uçurtmalar gökyüzünden
Çocuklara el sallamalı
Çocuklar hep gülmeli

Yukarıdaki şiirde ünlü türemesine uğrayan sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

Ünlü Türemesine Uğrayan Sözcükler:

.....

BİLGİ

7. Ünsüz Türemesi

Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan sözcükler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu sözcükler ünlüyle başlayan ek aldıklarında veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir. Bu olaya **ünsüz türemesi** denir.

Ünsüz türemesi genellikle “**his, hâl, zan...**” gibi yabancı kökenli sözcükler “**etmek, olmak**” gibi yardımcı fiillerle birleşirken gerçekleşir.

- ➔ Af + etmek → Affetmek
- ➔ Ret + etmek → Reddetmek
- ➔ Zan + etmek → Zannetmek
- ➔ His + etmek → Hissetmek
- ➔ Hal + olmak → Hallolmak

ETKİNLİK • 7

Aşağıda verilen bilgiler doğru ise kutucuklara “D”, yanlış ise “Y” yazınız.

- 1 “İşlerimi öğlene kadar hallettim.” cümlesinde ünsüz türemesine örnek vardır.
- 2 “Kuzenim Merve tıbbi kazanmış.” cümlesinde ünsüz türemesine örnek yoktur.
- 3 “Teyzemin yaptığı ballı kurabiye çok lezzetliydi.” cümlesinde ünsüz türemesine örnek yoktur.
- 4 “Dedem bu yıl hacca gidecek.” cümlesindeki altı çizili sözcükte ünsüz türemesi olmuştur.
- 5 “Maaşıma yapılan zammı uygun buluyorum.” cümlesinde ünsüz türemesine örnek vardır.

ALİŞTİRMA • 7

Aşağıdaki cümlelerin hangilerinde ünsüz türemesine örnek vardır, “✓” işareti getiriniz.

1. Bu sırrı sadece sana söylüyorum.
2. Eve gidince bir kâse sıcak çorba içelim.
3. Yıldız oyuncu savunma hattını bir çırpıda geçti.
4. Kardeşim Özkan çok tembel bir çocuktur.
5. Türk milleti misafir ağırlamayı çok sever.
6. Soruyu doğru çözdüm ama yanlış şıkkı işaretlemişim.
7. Mahallemizdeki fırın elli yıl önce açılmış.
8. Anne hakkı ödenmez, derler.

AÇIK UÇLU • 5

Bilse insanoğlu hazzını affetmenin
Hayflanmaz yok diye kanatlarım
Kin, nefret ve kibir
Taşadığın bunca yükün nedir
Hamallık ile geçen bir ömür değil midir

Yukarıdaki şiirde ünsüz türemesine uğrayan sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

Ünsüz Türemesine Uğrayan Sözcükler:

ETKİNLİK • 8

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerde bulunan ses olaylarıyla ilgili uygun kutucuğu işaretleyiniz.

1. Bu topraklar ceddimizden kaldı.

a Ünlü daralması

b Ünlü türemesi

c Ünsüz türemesi

2. Çocuklar yatağın üzerinde hopluyor.

a Ünlü daralması

b Ünlü türemesi

c Ünsüz türemesi

3. Atkımı biricik annem ördü.

a Ünlü daralması

b Ünlü türemesi

c Ünsüz türemesi

4. Rabb'im sizi kazadan korusun.

a Ünlü daralması

b Ünlü türemesi

c Ünsüz türemesi

5. Sabahları ekmek yemiyorum.

a Ünlü daralması

b Ünlü türemesi

c Ünsüz türemesi

ETKİNLİK • 9

Aşağıdaki sözcüklerle sözcüklerde bulunan ses olaylarını eşleştiriniz.

- Şerri 1
- Saklıyor 2
- Sapasağlam 3
- Yazmıyor 4
- Seddi 5

- a Ünlü daralması
- b Ünlü türemesi
- c Ünsüz türemesi

ETKİNLİK • 10

Kutularda verilen bilgileri doğru/yanlış olarak değerlendirerek doğru çığışa ulaşınız.

“Bir gölgeye oturmuş çayını yudumluyor.” cümlesindeki altı çizili sözcükte ünlü daralması olmuştur.

D

“Sizi küçümsemek haddime değil, sizi kırdıysam özür dilerim.” cümlesinde ünsüz türemesine örnek vardır.

Y

“Çoban kavalını çalarak dağlara doğru yürüyor, koyunlar da onu takip ediyordu.” cümlesinde ünlü türemesine örnek vardır.

- D 1
- Y 2

- D 3
- Y 4

Ünsü Daralması, Ünlü Türemesi, Ünsüz Türemesi

1. Türkçede “a, e” geniş ünlüleriyle biten fiillere “-yor” eki getirildiğinde, fiilin sonundaki geniş ünlüler daralarak “ı, i, u, ü” dar ünlülerine dönüşür. Bu olaya ünlü daralması denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü daralması yoktur?

- A) Öğrenciler sınıfları süslüyor.
B) Küçük köpek topla oynuyor.
C) Kardeşim Erman tırnaklarını kesiyor.
D) Çaydanlıktaki fokur fokur kaynıyor.

2. Sözcüğün aslında olmadığı hâlde, sözcüğe “-cık” ek getirildiğinde ortaya yeni ünlünün çıkmasına ünlü türemesi denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü türemesine örnek vardır?

- A) Tatlıdan, ben de azıcık alırım.
B) Eve alçacık bir kapıdan giriliyor.
C) Bebeğin küçücük ayakları var.
D) Öğretmen kitapçıkları dağıttı.

3. Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan sözcükler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu sözcükler ünlüyle başlayan ek aldıklarında veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir. Bu olaya ünsüz türemesi denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük ünsüz türemesine uğramıştır?

- A) Mesut, tatlı dilli bir çocuktur.
B) Onun için kelle koltukta gezen biridir, diyorlar.
C) Bizim yörenin toprağı killi ve verimlidir.
D) Ödevini yapmadığı için suçluluk hissi duyuyordu.

4. Türkçede “ye-, de-, ne” sözcüklerinin bazı kullanımlarında “y” kaynaştırma ünsüzünden önceki geniş ünlüde daralma olur.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya örnek vardır?

- A) Bizim yörede ayıya canavar denir.
B) Dışarı çıkarken niye şapkanı takmadın?
C) Okuldan gelince ekmek arası peynir yedi.
D) Meyveleri sakın yıkamadan yeme.

5. Aşağıdaki sözcüklerden hangisine ünlü ile başlayan bir ek gelirse sözcükte ünsüz türemesi olur?

- A) Sırt
B) Sanat
C) Hudut
D) Şık

6. Bazı sözcüklerde “-cık” eki getirilmeden de ünlü türemesi görülebilir.

Aşağıdakilerin hangisinde bu açıklamaya örnek bir sözcük vardır?

- A) Akşam ıpissız sokaklarda yürüdüm.
B) Adam, derme çatma bir evde yaşıyor.
C) Kardeşin tıpatıp sana benziyor.
D) Eliindeki balonu sımsıkı tutuyor.

7. Aşağıdaki çocuklardan hangisinin cümlesinde ünlü daralmasına örnek yoktur?

A)

B)

C)

D)

8. (I) Bolu'ya 56 kilometre uzaklıkta bulunan Mengen, birçok yetenekli aşçının yetiştirildiği bir yerdir. (II) Mengen kökenli aşçıların geleneği Osmanlı padişahlarının mutfağına kadar uzanıyormuş. (III) Mustafa Kemal Atatürk'ün kişisel aşçısı da Mengenliymiş. (IV) Mengen'den çıkan aşçılar hakkında Bolu'da çeşitli festivaller düzenlenmektedir.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerin hangisinde ünsüz türemesine örnek vardır?

A) I

B) II

C) III

D) IV

9. Sen vatanımsın, ekmeğimsin
Duyduğum, bildiğim zafersin yıllarca
Zonguldak'ta 63 numara
Nazlı sahiller Akdeniz'de
Sevdasın ciğerlerimde parça parça
Özlüyorum seni damla damla
I
Yarı kalmış dileğimsin
Yapayalnız kalır ellerim
II
Senden ayrı kalınca

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerdeki ses olayları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

I	II
A) Ünlü daralması	Ünsüz türemesi
B) Ünlü türemesi	Ünsüz türemesi
C) Ünlü daralması	Ünlü türemesi
D) Ünsüz türemesi	Ünlü türemesi

10. Aşağıdaki dizelerin hangisinde ünlü daralmasına örnek yoktur?

A) Bilmiyorum kim olduğumu
Hiçbir şey sorulmasın benden
Haberim yok olan bitenden

B) Yeryüzünde olmuşlar
Kafaları kafama benziyor
Elleri ayakları var

C) Tahtadan yaptığım adam
Ne yemek yiyor
Ne konuşmak biliyor

D) Bir yer düşünüyorum, yemyeşil
Bilemem, neresinde yurdun
Bir ev günlük güneşlik

Ses Bilgisi

1. Rengin de dili vardır

I
Kırmızı savaşı anlatır

Beyaz barışı, dostluğu

II
Sarı üzüntüyü

Pembe mutluluğu

III
Ben hep beyaz bakarım arkadaşlarıma

Uçar sanki içimden onlara doğru

Bembeyaz bir kuğu

IV
Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerden hangilerinde ünsüz yumuşaması vardır?

A) I ve II

B) I ve IV

C) II ve III

D) III ve IV

2. Sert ünsüzle biten sözcüklere “c”, “d”, “g” yumuşak ünsüzleriyle başlayan bir ek getirilirse ekin başındaki “c”, “ç” ye; “d”, “t”ye; “g”, “k”ye dönüşür. Buna ünsüz benzeşmesi denir.

Aşağıdaki cümlelerden hangisinde bu açıklamaya uyulmadığı için yazım yanlış yapılmıştır?

A) Eskiler dağlarda çokça kar olsa yazın sıcak geçeceğine söylerler.

B) Bizde “Ateş olmayan yerden duman çıkmaz.” atasözü sıkça kullanılır.

C) Neriman abla, yedi kişinin yaşça en kıdemlisi ve en iyi yemek pişireniydi.

D) Birkaç hafta önce Mardin’den genişçe bir zarf almıştım, içinden büyücek bir fotoğraf çıkmıştı.

3. Bir ucunda o ipin

I
Bir ucunda ben

O gökte uçuyor

II
Ben yerde, sevincimden

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerdeki ses olayları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

I

A) Ünsüz yumuşaması

B) Ünlü türemesi

C) Ünsüz yumuşaması

D) Ünsüz türemesi

II

Ünsüz benzeşmesi

Ünsüz benzeşmesi

Ünlü düşmesi

Ünsüz benzeşmesi

4. Kapıda nöbet bekleyen askerin benzi uçuk, yüzü kururu, saçları ise simsiyahtı.

Bu cümledeki altı çizili sözcükte aşağıdaki ses olaylarından hangisi vardır?

A) Ünlü daralması

B) Ünsüz yumuşaması

C) Ünlü düşmesi

D) Ünsüz benzeşmesi

5. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yardımcı ünsüz kullanılmamıştır?**

A) Öğleden sonra gözlükçüye gideceğim.

B) Bahçenin kapısı kırılmış.

C) Sınıflarda on ikişer öğrenci vardı.

D) Çocuklar köprüden balık tutuyor.

6. Anneciğim, deniz
I

Bir yeşil, bir mavi

Yeşilken de seviyorum onu ben
II

Maviyken de

Çünkü besliyor balıklarıyla bizi
III IV

Yeşilken de maviyken de

Bu şiirdeki numaralanmış sözcüklerin hangisinde herhangi bir ses olayı yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

7. Kendisine edilen ortaklık teklifini reddetmiş.

Bu cümledeki altı çizili sözcükte görülen ses olayının benzeri, aşağıdakilerin hangisinde bulunmaktadır?

- A) Dükkânını içindeki eşyalarla devretti.
B) Telefonumu evde unuttuğumu fark ettim.
C) Zannettim ki tiyatroya beni de çağırırsın.
D) Şişirdiğim balonu iğneyle patlattı.

8. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ünlü düşmesine örnek yoktur?**

- A) Senin hatırın için bu işi yapacağım.
B) Sabahleyin kaynım bana bir kutu verdi.
C) Yıllardır eski arabanın kahrını çekiyor.
D) Denize düşünce yüzme bildiğime şükrettim.

9. (I) İranlı yazar Samed Behrengi tarafından kaleme alınan “Küçük Kara Balık”, dünya çocuk edebiyatının önemli eserlerinden biridir. (II) Hikâye, küçük bir balığın yaşadığı bölgenin ötesine geçerek dünyayı keşfetme arzusu etrafında şekillenir. (III) Akıcı dili ve çizimleriyle dikkat çeken kitap ayrıca dostluk ve dayanışma gibi temaları da işliyor. (IV) “Küçük Kara Balık”, hem eğlenceli hem de öğretici unsurlar içeren öyküsüyle kitaplığımızda mutlaka yer alması gereken eserler arasındadır.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I’de ünsüz yumuşamasına örnek vardır.
B) II’de ünlü düşmesine örnek vardır.
C) III’te ünlü daralmasına örnek vardır.
D) IV’te yardımcı ünsüze örnek vardır.

10. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcükte yer alan ses olayı, yay ayraç içinde yanlış verilmiştir?**

- A) Yerlere çöp atan adama haddini bildirmek için topladığım çöpleri adamın arabasının üzerine bıraktım. (Ünsüz türemesi)
B) Gazetelerle dergileri gözden geçirip geri dönüşümle ilgili yazıları çepeçevre kırmızı kalemle çizirdi. (Ünlü türemesi)
C) Küçük çocuk, lunaparktaki döner salıncakta sallanırken sevinçten havalara uçuyordu. (Ünsüz benzeşmesi)
D) Basri amca, her sabah erkenden kalkıp evinin bulunduğu sokağı baştan aşağı süpürüyor. (Ünlü daralması)

Ses Bilgisi

1. Türkçede sert ünsüzlerden (f, s, t, k, ç, ş, h, p) biriyle biten bir sözcüğe “c, d, g” yumuşak ünsüzleri ile başlayan bir ek geldiğinde ekin başındaki “c”, “ç”ye; “d”, “t”ye; “g”, “k”ye dönüşür yani sertleşir. Bu ses olayına ünsüz benzeşmesi ya da ünsüz sertleşmesi denir.

Buna göre aşağıdaki sözcüklerden hangisine “-ce” eki getirilirse ünsüz benzeşmesi meydana gelmez?

- A) Çabuk
B) Yaş
C) Sert
D) Kolay

2. Süreksiz sert ünsüzlerle (p, ç, t, k) biten bir sözcüğe, ünlüyle başlayan bir ek geldiğinde sözcüğün sonundaki sert ünsüz yumuşar. Bu ses olayına ünsüz yumuşaması (ünsüz değişimi) denir. Örneğin “çocuk” sözcüğüne “-u” eki getirildiğinde sözcüğün sonundaki “k”, “ğ”ye dönüşür (çocuğu).

Buna göre aşağıdaki sözcüklerden hangisine ünlü ile başlayan bir ek getirildiğinde ünsüz yumuşaması olmaz?

- A) Börek
B) Sabah
C) Havuç
D) Senet

3. Türkçede ünlü ile biten sözcüklere ünlü ile başlayan bir ek gelirse iki ünlü arasına “y, ş, s, n” yardımcı ünsüzlerinden biri girer. Örneğin “bilgi” sözcüğüne “-e” eki getirilirse araya “y” yardımcı ünsüzü girer (bilgiye).

Buna göre aşağıdaki sözcüklerin hangisine ünlü ile başlayan bir ek getirilirse araya yardımcı ünsüz girmez?

- A) Kedi
B) Çorba
C) Okul
D) Perde

4. Affet beni güzel ağaç

I

Kıymetini bilemedim

Bana türlü yemiş verdin

Hakkını ödeyemedim

II

Bu dizelerde numaralanmış sözcüklerdeki ses olayları aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

I

II

A) Ünsüz türemesi	Ünsüz benzeşmesi
B) Ünlü türemesi	Ünsüz türemesi
C) Ünsüz yumuşaması	Ünsüz türemesi
D) Ünsüz türemesi	Ünsüz türemesi

5. Türkçem, benim ana dilim
İlk göz ağrım, ilk sevgilim
Kırk bin köyüm, yetmiş şehrim
Türk'üz, Türkçe konuşuruz
Türkçem, Dertli'nin sazında
Parlar her ata sözünde
Yunus Emre'nin izinde
Türk'üz, Türkçe konuşuruz

Bu şiirde aşağıdaki ses olaylarından hangisine örnek yoktur?

- A) Ünlü daralması
B) Ünlü düşmesi
C) Yardımcı ünsüz
D) Ünsüz benzeşmesi

6. (I) Kütüphaneler, kitapların evidir. (II) Başta kitap olmak üzere, bilgi kaynağı olabilecek her türlü basılı gereç kütüphanelerde toplanır. (III) Farklı farklı kitaplar okumak, ders çalışmak ve araştırma yapmak isteyenler kütüphanelere gelerek bu kitaplardan faydalanıyor. (IV) O nedenle kütüphaneler birer bilgi, eğitim ve araştırma merkezi olarak bilim ve kültür hayatımızda çok önemli bir yere sahiptir.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I'de ünsüz yumuşamasına uğrayan bir sözcük yoktur.
 B) II'de birden fazla ses olayı vardır.
 C) III'te ünlü daralmasına örnek vardır.
 D) IV'te ünsüz benzeşmesine örnek vardır.

7. • Ünsüz yumuşaması vardır.
 • Ünlü düşmesi olmuştur.
 • Ünlü daralmasına yer verilmiştir.

Aşağıdaki dizelerin hangisinde verilen ses olaylarının tamamı vardır?

A) Seni neye benzetsem
Dünyada yoktur dengin
Suyun kevser gibidir
Toprağınsa pek zengin	B) Dağlarına serilmiş
Sanki acem halısı
Gül gibi gelir bana
Hatta kuru çalısı
C) Elmalar yumak yumak
Dallarında allanır
Kehribar üzümünü
Tadan damak ballanır	D) Dünyalara değişmem
Yurdum senin taşını
Uğruna feda olsun
Adıyorum başımı

8. (I) Kelaynak; başı çıplak, gagası kıvrık, tüyleri siyah ve boy uzunluğu 75 cm dolayında olan göçmen bir kuştur. (II) Ortalama ömrü 25-30 yıl olan Kelaynak, 1,5 kg ağırlığa ulaşır. (III) Yılda bir defa 1 ile 3 arası yumurta yapar ve kuluçka süresi 4 hafta kadardır. (IV) Günümüzde yalnızca Şanlıurfa'nın Birecik ilçesinde ve Fas'ın kıyı kesimlerinde kuluçkaya yatar.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerin hangisinde ünlü düşmesine örnek yoktur?

- A) I B) II C) III D) IV

Ses Bilgisi

1. Sözcük sıralama oyununa kimin başlayacağı ve oyunda nasıl bir sıra izleneceği belirlenir. İlk oyuncu bir sözcük söyler. Sıradaki oyuncu, önce ilk oyuncunun söylediği sözcüğü, ardından da kendi sözcüğünü söyler. Oyun bu biçimde sözcükler birbiri ardına eklenecek devam eder. Sıranın sonundaki oyuncuya bir sürü sözcüğü aklında tutmak düşer.

Bu metinde aşağıdaki ses olaylarından hangisine örnek yoktur?

- A) Ünsüz benzeşmesi
B) Ünsüz yumuşaması
C) Ünlü düşmesi
D) Yardımcı ünsüz

2. Son hecesinde "a, e" geniş ünlüleri bulunan bir fiille "-yor" eki getirildiğinde fiilin son hecesindeki geniş ünlü, "ı, i, u, ü" dar ünlülerine dönüşür. Bu ses olayına "ünlü daralması" denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki dizelerin hangisinde ünlü daralmasına örnek yoktur?

- A) Kar yağıyor
Denizler coştı, köpürdü
Gemiler limana demirliyor
- B) Kulaklarım çınlıyor
Beni mi andan anne
Sesin gelir kulaklarıma
- C) Yeni bir gün doğuyor
Dağların arkasından
Güneş, bize selam veriyor
- D) Sütler kaymak bağıyor
Koyunlar kuzuladı çoktan
Yaylalar şenlendi baharda

3. Sözcüğün aslında olmadığı hâlde, sözcüğe "-cık" ek getirildiğinde ortaya yeni ünlünün çıkmasına ünlü türemesi denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde ünlü türemesi olmuştur?

- A) Köyün ortasından küçük bir derecik akıyor.
B) Zavalıcık çok acıkmıştı ve soğuktan titriyordu.
C) Babaannem bana yumuşacık bir atkı örmüş.
D) Arabayı gencecik bir adam kullanıyordu.

4.

Bu cümledeki altı çizili sözcükteki ses olayının benzeri aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

- A) Babamın maaşına yüzde kırk zam yapıldı.
B) Arkadaşım Ömer sırrını sadece bana açar.
C) Mezuniyet töreninde çok şık giyinmişti.
D) Mahallemizdeki elektrik hatlarında sorun varmış.

5. (I) Güneşli tarlaları, boş yamaçları bulunca gövdesi büsbütün irileşen, dalları budakları uzadıkça uzayan ceviz ağacıyla sıkça karşılaşsınız. (II) Kökündeki oyuklar tilkilerin, sansarların sığınağı; dallarındaki kovuklar böceklerin, kuşların barınağıdır. (III) Ulu bir ceviz ağacının altı, temmuz sıcaklığında buzdolabı gibidir. (IV) Sığırlar, koyunlar kendilerini çepeçevre gölgeleyen ceviz ağacının altında güneşin hızı kesilinceye kadar geniş getirerek dinlenir.

Bu metindeki numaralanmış cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) I'de ünsüz benzeşmesi vardır.
 B) II'de ünsüz yumuşaması vardır.
 C) III'te herhangi bir ses olayı yoktur.
 D) IV'te ünlü türemesi vardır.

6. Bir kadının bir tavuğu varmış, her gün bir tane yumurtlamış. Kadın: "Hele buğdayını artırayım, günde iki yumurta alırım." demiş, buğdayı artırmış. Tavuk o kadar şişmanlamış ki günde bir tane bile yumurtlamaz olmuş. Kadın her gün aldığı bir yumurtadan da olmuş.

Bu metindeki altı çizili sözcüklerden kaç tanesinde ünsüz yumuşaması vardır?

- A) 1 B) 2 C) 3 D) 4

7. Arapçadan dilimize giren ve özgün biçimlerinde sonunda ikiz ünsüz bulunan sözcükler Türkçede tek ünsüzle kullanılır. Bu sözcükler ünlüyle başlayan ek aldıklarında veya yardımcı fiille kullanıldıklarında sondaki ünsüz ikizleşir. Bu olaya ünsüz türemesi denir.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki metinlerin hangisinde ünsüz türemesine uğramış bir sözcük yoktur?

- A) Yüksek bir dağın başındaki köyümüz, denize uzak ama sanki gökyüzüne çok yakındı. Köyün sokaklarının yanı sıra çevredeki tepeler ve meyve bahçeleri hep oyun alanımızdı. Serin rüzgârları hep başımızda hissederdik.
 B) Dün bir kitap okudum:"80 Günde Devri Âlem". Kitabın kahramanı 80 günde tüm dünyayı dolaşmayı hedefliyor ancak hava yoluyla gitmeyi reddedip bunu deniz ve kara yoluyla yapmaya çalışıyor.
 C) O gün yılın ilk ayıydı. Paltom siyah olduğu için kısa bir an da olsa üzerime düşen kar tanelerinin eşsiz şekillerini inceleme fırsatı bulabiliyordum. Kar hep böyle yağacak zannediyordum ama bir süre sonra durdu.
 D) Bu seneki tatilimizi beldemizdeki Hıdırellez eğlencesine denk getirdik. Bizimkiler sergileri gezerken ben bir anda mâni atışmasının ortasında buluverdim kendimi.

S O R U · 4

Çevreye daha az zarar veren piller geliştirmek isteyen bilim insanları uzun zamandır araştırmalar yapıyor. Zararsız, işlevsel ve uzun ömürlü pil tasarlama amacındaki araştırmacılar, tehlikeli kimyasal maddelerden bazıları yerine su kullanılan bir pil geliştirdi. Güvenli ve çevreci bir alternatif olabilecek su pillerinde, daha az zararlı ve kolay geri dönüştürülebilen magnezyum ve çinko gibi metaller kullanıldı. Üstelik su pilleri, ucuz ve güneş enerjisiyle de şarj edilebiliyor.

Bu metnin içeriğine uygun bir başlık yazınız.

S O R U · 5

Mine hanım kendisine hayvan barınağından bir köpek aldı. Bu köpek hoplayıp zıplıyor, beş dakika yerinde duramıyordu. Bu sebeple Mine hanım köpeğine neşeli adını verdi. Neşeli her sabah erkenden kalkıp yaşadıkları menekşe sokağını turluyor, okula giden çocuklarla oyunlar oynuyordu.

Bu metindeki yazımı yanlış olan sözcükleri belirleyip doğru hâllerini aşağıya yazınız.

S O R U · 6

Arabamı ağaçlık bir yere bıraktım. Aşağıda ormancıları gördüm. Adamlar Türkçe konuşuyordu. Yanlarına gittim. Bana bir çuval odun verdiler. Odunları arabanın bagajına koydum. Yolculuğuma devam ettim.

Bu metindeki yapım eki almış sözcükleri belirleyip aşağıya yazınız.

S O R U · 7

Soru işaretinin aşağıdaki görevlerini örneklendiren cümleler yazınız.

1. Soru eki veya sözü içeren cümle veya sözlerin sonuna konur.

2. Soru bildiren ancak soru eki veya sözü içermeyen cümlelerin sonuna konur.

S O R U · 8

Aşağıdaki sözcüklerde görülen ses olaylarını karşılına yazınız.

- **Petekten:**
- **Söğüdü:**
- **Çınılıyor:**
- **Tarlası:**
- **Genzi:**
- **Seddi:**

CEVAP ANAHTARI

4. KONU Ses Bilgisi

ALİŞTİRMALAR

- 1) yedişer 2) tarlayı 3) tutmaya 4) Ayakkabının
5) kapısı 6) soruyu 7) ikişer 8) annesi
- 1) ağzım 2) bağına 3) karnım 4) Fikrimi
5) cismi 6) oğlunu 7) şehri 8) omzuma
- 1) yaptı 2) sınıfça 3) keskin 4) Sivas'ta geçti
5) balıkçıdan 6) 1965'te 7) çiçekçiden 8) kitapta
9) simitçiden 10) küstü
- 1) ✓ 3) ✓ 6) ✓ 7) ✓ 8) ✓
- 1) söylüyor 2) yakalıyor 3) temizliyor 4) başlıyor
5) doymuyor 6) diliyorum 7) havlıyor, miyavlıyor 8) yiyor
- 1) ✓ 3) ✓ 6) ✓ 8) ✓
- 1) ✓ 3) ✓ 6) ✓ 8) ✓

AÇIK UÇLU

- Sokaktan, yastıkta, çelikten, yurttaşım
- Ağacım, yurdumun, çiçeğim, yaprağım
- Anlıyorum, anlamıyorum, diyor
- Gülücükleri, daracık
- Hazzını, affetmenin

ETKİNLİKLER

- 1) D 2) Y 3) D 4) Y 5) D
1. çıkış
- 1) yemekten 2) iki 3) küçüktü 4) ünsüz benzeşmesi 5) üç
- 4) D 2) Y 3) D 4) Y 5) D
- 1) Var 2) Yok 3) Var 4) Yok 5) Var 6) Var 7) Yok 8) Var
- 6) D 2) Y 3) D 4) Y 5) D
- 1) D 2) Y 3) D 4) D 5) D
- 8) 1-c, 2-a, 3-b, 4-c, 5-a
- 9) 1-c, 2-a, 3-b, 4-a, 5-c
- 10) 1. çıkış

KAVRAMA TESTLERİ

- Test - 1 1-B 2-D 3-B 4-B 5-A 6-A 7-C 8-C 9-B
Test - 2 1-D 2-B 3-D 4-C 5-B 6-A 7-D 8-B 9-C 10-D 11-A
Test - 3 1-C 2-A 3-D 4-B 5-D 6-C 7-B 8-D 9-C 10-D

KONU BİTİRME TESTLERİ

- Test-1 1-A 2-B 3-A 4-C 5-D 6-D 7-C 8-A 9-A 10-D
Test-2 1-D 2-B 3-C 4-D 5-A 6-C 7-D 8-C
Test-3 1-A 2-C 3-D 4-B 5-C 6-B 7-D

ORTAK YAZILI TESTLERİ

- Test - 2 Soru - 1: Yön: Taraf Sarmak: Kaplamak
Kaybolmak: Görünmez olmak
- Soru - 2: Kişileştirme, konuşturma
- Soru - 3: Neden-sonuç ilişkisi
- Soru - 4: Su Pilleri
- Soru - 5: Hanım, Hanım, Neşeli, Menekşe Sokağı'nı
- Soru - 6: Ağaçlık, ormancıları, Türkçe, yolculuğuma
- Soru - 7: 1) Evden çıkmadan ışıkları söndürdün mü?
2) Müdür yardımcısı:
– Numaranız?
- Soru - 8: Petekten: Ünsüz benzeşmesi
Söğüdü: Ünsüz yumuşaması
Çınlıyor: Ünlü daralması
Tarlası: Yardımcı ünsüz
Genzi: Ünlü düşmesi
Seddi: Ünsüz türemesi

Mesut
BAYAR

Duygu

AKKAYA SALMAN

Hedefine Paraf At